

Čím jsem prošel

Dotkl jsem se obecných labyrintů lidského pokolení; mám připomenout i své vlastní? Mlčením bych zahalil vše, kdybych nevěděl, že i já jsem byl pozorován ve svých činech a útrapách, a kdybych se nebál, že způsobím pohoršení, nenapravím-li svá poblouzení. Ale poněvadž Bůh ráčil mi dát srdce dychtící po obecném dobru, vložit na mne úlohu veřejnou a přivést mne v rozličná postavení a poněvadž některé mé činy podléhají veřejnému soudu, měl jsem za to, že se o těch věcech musím zmínit — v tomto nynějším čase mého posledního znovuzrození — za tím účelem, aby lidé, kteří mne snad měli nebo ještě mají za vzor píle a vědychtivosti, naučili se vidouce, že lze chybovat i při dobrých úmyslech, buď předem zabraňovat omylům po mém napomenutí, anebo napravovat po mém příkladu.

1. Neboť co řekl apoštol: »Byli-li jsme „bez smyslu“, to pro Boha. Jednáme-li „rozumně“, to pro vás« (2. Korintským 5, 13), to si má učinit svým pravidlem každý věrný sluha Kristův; aby totiž, dopustil-li se nesmyslného činu, Bohu vyznal poblouzení, jestliže však pozná nějaký prostředek proti poblouzení, aby ho užil ve prospěch svých bližních.

2. Vzdávám tedy díky Bohu svému, jenž chtěl, abych byl po celý svůj život mužem touhy; a třeba mne při tom nechal upadnout do rozličných labyrintů, přece mně již dopřál většinou z nich vyváznout nebo mne již vlastní rukou přivádí k očekávání blaženého pokoje. Neboť touha po dobru, ať jakkoli nebo kdykoli vznikne v srdci člověka, je vždy potůčkem prýsticím ze zřídla dobra, Boha; a v sobě vždy je dobrý a cíl má dobrý, jen kdybychom ho dovedli užít. Ale na nás je vina, že nedovedeme jít podle potoků a najít zřídlo nebo, svádějíce potoky v řeku, přijít k moři, kde je plnost a sytost dobra. Božské dobrotě musíme děkovat, že nás takovými oklikami našich labyrintů po skrytých nitích své moudrosti, niti Ariadniny, konečně přece vyvádí k sobě, k vlastnímu zřídlo i oceánu všeho dobra. Raduji se pak, že i mně se tak děje, že po nesčíslných dosavadních touhách po zlepšení světa, jichž počtu neznám, pozoruji,

92/ Podobizna Komenského z *Opera didactica omnia*, 1657

jak jsem veden ke konečným cílům veškeré touhy: poznávám, že všechno mé dosavadní počínání bylo buď jen Martiným starostlivým pobíháním — z lásky ovšem, po Pána a učedníky jeho —, nebo že pobíhání se střídalo s odpočinkem; nyní však že s pevným úmyslem přicházím s Marií k nohám Páně, abych radostně s Davidem zvolal: Mně nejlépe jest přidržeti se Boha (Žalm 73, 28).

3. Řekl jsem, že všechny dosavadní snahy mého života byly podobny pečlivosti Martině pro Pána a učedníky jeho z lásky, a zajisté jinak tomu nerozumím. Nebo zlořečena budiž každá hodina a každý okamžik kterékoli práce, jestliže jsem je na něco jiného vynaložil. A to platí podle mého přesvědčení i o těch věcech, v nichž mi jiní vytýkali pošetilé novotářství. Tak například o didaktické činnosti, jíž jsem se oddal a mnohá léta věnoval z touhy, abych osvobodil školu a mládež z velmi těžkých labyrintů; a přece někteří soudili, že se to nesrovnává s povoláním bohoslovcovým, jako by Kristus nebyl spojil ty dvě věci: »Pasiž ovce mé a pasič beránky mé,« ukládaje obojí milému svému Petrovi (Jan 21, 15 atd.). Já však vzdávám věčné díky věčné své lásce, Kristu, jenž tuto lásku k svým beránkům vdechl do mého srdce a jenž mi dopřál dovést věc tam, kam byla dovedena, jak možno vidět ze IV. svazku mých Spisů didaktických a zvláště z pátého, sedmého a osmého pojednání, jež jsou nadepsána: »V. Jak konečně se dostat z labyrintů školských, nebo didaktický stroj mechanicky sestrojený k tomu účelu, aby se již nevázlo, nýbrž k předu postupovalo«, »VII. Tiskárna živá, tj. umění krátkým, a přece obsažným a vybraným způsobem vtisknout moudrost nikoli na papír, nýbrž do myslí«, »VIII. Ráj církve obnovený, tj. nejlepší stav škol, načrtnutý podle představy první rajske školy«. Ačkoli tyto rady dosud nedošly sluchu a školy neustávají bloudit svými labyrinty, přece doufám a pevně od Boha svého očekávám, že toho všeho bude užito podle mé žádosti, až zima církve pomine a prška přestane a kvítečka se ukáží v zemi naší a nadejde čas kleštění stromů (Píseň 2). A Bůh dá svému stádu pastýře podle srdce

svého, kteří nebudou pást sami sebe, nýbrž stádo Páně: a závist, jež se ráda na živých pase, utichne po smrti.

4. Druhým, dlouho trvajícím a těžkým labyrintem mi bylo snažení mírové, tj. touha smířit, kdyby se Bohu líbilo, křesťany, na rozmanitý způsob, škodlivě a skoro zhoubně ve víře se neshodující, a rozličné práce na to vynaložené. Z toho sice dosud nic nevyšlo na světlo, ale snad přece vyjde. Nevyšlo pro nezkrotnou nesmiřitelnost některých lidí, jejichž neúprosné nenávisti se vystavit nepokládali důvěrní přátelé za včasné. Přece však vyjde, poněvadž nakonec přece bude nutno více poslouchat Boha než lidí a více se bát Boha než lidí. Nyní byl takový čas, jaký viděl Eliáš na hoře Oreb, neodvažuje se vyjít ze své jeskyně, když spatřil jít kolem před Hospodinem víchř veliký podvracující hory a rozrážející skály a zemětřesení a oheň, ale nebyl v nich Hospodin. Avšak přijde čas, kdy bude dovoleno Eliášovi, až uslyší hlas tichý a jemný, vyjít a slyšet hlas boží a opět mluvit k Bohu a jeho lidu (1. Královská 19). Nyní má každý svůj Babylón za krásný a věří, že to je pravý Jeruzalém, který před ničím neustupuje, před nímž však ustupuje vše.

5. Tato zatvrzelost křesťanů k sobě navzájem a dosud marná snaha různých lidí je smířit způsobily, že jsem pomýšlel na to a měl tu naději, že by snáze bylo možno vyléčit celek než část: celému churavému tělu podat obecný lék spíše než přiložit náplast jen na hlavu nebo na nohu, na bok atd. To jest, počal jsem rozšiřovat své touhy na to, abych smířil celé pokolení lidské, neshodující se ani s věcmi, ani mezi sebou navzájem, ani s Bohem, a abych našel prostředky a způsoby, jak by se to mohlo stát. Dopřál mi v tom Bůh jakéhosi úspěchu již před třiceti lety: že totiž přátelé, kteří do toho byli zasvěceni, ani se mnou se neporadivše něco z toho se odvážili vydat pod nadpisem Prodomus Conaminis Pansophici, aby vylákali úsudky vzdělanců o tomto tak velikém podniku. Ačkoli odpovědi byly většinou příznivé, přece jen někteří, uvědomující si z té knihy obrovské spousty nesrovnalostí, křičeli, že se tu nebe mísí se zemí, nebo přinejmenším vykládali si za nesnesitelnou odváž-

livost a pošetilost, že si nějaký jednotlivec osobuje právo dávat rady všem. A to mne přimělo, abych své myšlenky až do dnešní doby tak skrýval, že ačkoli mnozí vědí, že se o tom jedná, přece skoro nikdo neví, zda bylo něco vykonáno, a někteří již ani po ničem nepátrají, domnívajíce se, jak se doslýchám, že já sám pokládám to dílo za beznadějně: jen málokterí pak ještě nyní mlčky v něco doufají. Marně? Bůh ví! Já dosud neříkám, ani že je nějaká naděje, ani že není, třebaš na mne nyní již čeká hrob. Neboť my sami nikdy k ničemu nemáme dost síly, Bůh jí má však vždy dost.

6. Jen to chci nyní připomenout: Nesmí se mluvit o pošetilosti, jestliže někdo důvěruje v dobrou věc a spoléhaje na Boha chtěl by a měl odvalu volat na celý svět a celé lidské pokolení napomínat, aby zmoudřelo. Protože: I. Všichni sedíme ve velkém divadle světa: cokoli se zde děje, dotýká se všech, neboť slunce poskytuje všem světla a Bůh očí. II. My, celé lidské pokolení, jsme jeden rod, jedna krev, jedna rodina, jeden dům: tedy právě tak jako část pomáhá svému celku a kterýkoli úd všem ostatním údům téhož těla a každý člen rodiny jinému členu téže rodiny nebo i, může-li, celé rodině: tak i my, kteří jsme účastni přirozenosti lidské, máme pomáhat jiným, rovněž jí účastným. III. Bůh již na počátku stvoření světil každému člověku péči o každého bližního (Ekleziastikus 17, 15). A v celém Písmě nic jiného nevymáhá — mimo lásku a povinnou poslušnost k sobě stvořiteli — než lásku k bližnímu a vzájemnou starostlivost, úslužnost a pomoc. IV. Sám zdravý rozum to každému ukládá, jak je patrné na mudrcích. Vždyť Sokrates chtěl raději zemřít než nepoučovat o lepším. Seneca pak řekl, že kdyby moudrost, světla průvodkyně štěstí, mu byla dána s tou podmínkou, aby ji měl jen pro sebe a jinému ji nesvěřoval, že by po ní netoužil. A vůbec, čím je kdo i mezi prostým lidem zbožnější, tím více a tím spíše hledí lidem prospět. V. Proto vše, cokoli sám Syn boží, když byl poslán z nebe, myslil, mluvil a jednal, aby napravil, co ztraceno, týkalo se spasení světa: A posílaje posly, aby hlásali, že přišlo spasení, neporučil jim, aby šli k těm nebo oněm, nýbrž do celého

světa (Marek 16,15; Lukáš 24, 47) a aby to nešeptali do uší, nýbrž hlásali po domích (Matouš 16, 27). VI. A to apoštolé skutečně činili, takže po vší zemi rozešel se zvuk jejich a do končin okrsku zemského slova jejich (Římanům 10,18), žádostivi jsouce kázati evangelium na těch místech, kdež ani jmenován nebyl Kristus (15,20), a učíce všelikého člověka ve vší moudrosti, aby postavili každého člověka dokonalého v Kristu Ježíši (Koloským 1, 28). VII. Bylo také přislíbeno, že plný výsledek se dostaví, ne-li dříve, aspoň k večeru světa (Zachariáš 1, 7), takže v posledních dnech bude porozuměno celému jeho úmyslu (Jeremiáš 30, 24). Nemají tedy přiřkládat nikomu za pošetilost, jestliže se odváží usilovat o tyto tak velké cíle, nýbrž blahopřát šťastným dobám, že již nechybějí lidé, kteří se ve jménu božím počínají tím zabývat: neboť jistá je naděje, že se blíží pád Babylónu a onen anděl, jehož slávou bude osvětlena země (Zjevení 18, 1 atd.).

7. Byl jsem uveden mimoto vůlí boží do jakéhosi nezvyklého labyrintu, když jsem vydal božská zjevení, jež se v tomto věku stala, pod titulem Lux in tenebris (nebo e tenebris). Ta věc mi způsobila jak mnoho práce a obtíží, tak i mnoho úzkosti, závisti a nebezpečí, neboť na jedné straně se mi s posměškem vytýkala lehkověrnost, na druhé straně se mi hrozilo pro mou nedůvěřivost a zdráhavost. Viděl jsem, jak hynuli ti, kteří tvrděšíjně tomu všemu odporovali, avšak viděl jsem též, jak byli smrtí zachvázeni ti, kteří to ochotně připouštěli, takže podle vnějšího zdání nebylo snadno, ani dosud není, najít východ z tohoto labyrintu. Co mám dělat? Nevím si jiné rady než svěřit vše Bohu. Mně stačí s Jeremiášem, že jsem poslal do Babylóna knihu, v níž byly vypsány všechny rány Babylóna, a kámen k ní přivázal a hodil ji do propasti Eufratu (Jeremiáš 51, 63). Jestliže některé předpovědi se nesplnily, neodvážím se reptat, vida, že to neprospělo Jonášovi (Jonáš 4). Neboť snad má Bůh důvody k tomu, aby někdy změnil svá rozhodnutí nebo alespoň předpovědi o nich. A snad tu chtěl Bůh nejprve ukázat, co lidé nemohou učinit bez Boha, aby jim pak ukázal, co on sám může učinit bez

nich nebo skrze ně, když je konečně získá pro svůj úmysl. Dovoleno budiž těm, kteří již nedovolují Bohu, aby podle svého dávného způsobu cokoli učinil, leč by zjevil tajemství své služebníkům svým prorokům (Amos 3,7), mluvit proti sluhům, slovům a dílům jeho: ale i mně budiž dovoleno s Davidem oněmět a neotevřít úst svých, kdykoli vidím, že Bůh činí, nebo slyším, že mluví něco, co nechápu (Žalm 39, 9).

8. Copak mám tedy podniknout po tolika labyrintech a Sisyfových balvanech, s nimiž jsem se po celý čas života lopotil? Mám říci s Eliášem: Vezmi duši mou, Pane, neboť nejsem lepší otců svých (1. Královská 19, 4)? Či spíše s Davidem: Do starosti šedin neopouštěj mne, až v známost uvedu rámě tvé příštímu věku (Žalm 71, 18)? Ani to, ani ono, abych nebyl znepokojován úzkostnou touhou po jednom z obojího: avšak svěřím rozhodování o svém životě i smrti, o odpočinku a pracích svých Bohu, odhodlán jsa následovat ho se zavřenýma očima, ať mne povede kamkoli, pokorně a důvěřivě se modle s Davidem: Podle rady své ved' mě, a potom v slávu přijmeš mě (Žalm 73, 24). Nebo musím-li vskutku něco zařídit podle své vlastní rady, nebude to rada jiná než ona, kterou dal Kristus: abych spokojuje se jedním potřebným, všechny věci nepotřebné od sebe vzdaloval nebo spíše spálil podle hrdinného příkladu Alexandra Velikého. O tom totiž píše Plutarchos, že když se chystal na pochod do Indie a viděl, že vojsko táhne pomalu, obtíženo perskou kořistí, spálil vozy své i svých přátel, vlastnoručně přiloživ oheň. Jeho příkladu následovali vojáci, a rozdělivše vše potřebné mezi nuzné a spálivše ostatní, naplnili Alexandra i samy sebe bojovným zápalem. A proč bych já ho neměl napodobit, já, jenž se již musím odebrat do nebeské Indie a nechat celý svět za sebou? Ejhle, opouštím, co milého jsem zde na zemi dosud nashromáždil. Potřebné věci z toho rád rozdělím mezi nuzné bližní, ostatní pak, jež by byly jim stejně jako mně břemenem, raději zničím ohněm, než abych je dále nesl.

9. Mám-li podrobněji promluvit o tomto posledním svém úmyslu, chci tak učinit hned. Místo paláce

budu mít chýšku, jakou najdu; nebo nepodaří-li se mi mít vlastní chýšku, kde bych hlavu složil, budu odpovídat po příkladu svého Pána tam, kde mě kdo přijme pod střechem; nebo i pod střechem nebeskou jako on několik posledních nocí na hoře Olivetské, dokud mne neodnesou do své družiny andělé jako žebráka Lazara. Místo drahého šatu mi stačí nějaký srstnatý šat, takový, jaký měl Jan Křtitel. Nádherné hody nahradí chléb a voda: nebo přistoupí-li k tomu nějaký zákusek, chválit budu dobrotu boží. Celou mou knihovnou bude trojčí kniha boží. Filozofií mou bude hledět s Davidem na nebesa a na všechna ostatní díla rukou božích a uchvacován být údivem, že Bůh, tak velkých věcí Pán, i ke mně červíčkovi se snižuje (Žalm 8,104). Lékařstvím mým bude velmi skrovná dieta opětovnými posty ozdobená, právnictvím mým bude, že to, co budu chtít, aby jiní mně činili, i já jim budu činit, a co nebudu chtít, aby mi činili, toho já jim činit nebudu. Kdyby se někdo na teologii ptal, uchopím — jako Tomáš Akvinský, když umíral, neboť i já již musím umřít — bibli a celým srdcem i ústy řeknu: Věřím všemu, co je napsáno v této knize. Chtěl-li by někdo určitější vyznání mé víry, uvedu apoštolské. Neboť neznám nic kratšího, prostšího a silnějšího a nic takového, čím bych byl přiveden rychleji k rozhodnutí ve všech sporech a vyhnul se nekonečným labyrintům disputací. Bude-li se kdo ptát, jakých vybraných modlitebních formulí užívám, ukáži mu modlitbu Páně; neboť jsem přesvědčen, že nikdo nemůže ukázat klíč, jenž lépe otvírá srdce otcovo, než jednorozený syn, jenž z Otce vyšel. Zeptá-li se mne kdo po pravidlech života, vykáži se desaterem, neboť jsem jist, že nikdo nemůže lépe vyjádřit, co se Bohu líbí, než Bůh sám. A otázeli se mne kdo, jak je tomu s mým svědomím, odpovím, že jsem nedůvěřivý k veškerému svému jednání a že se proto bojím, i když jednám správně, a volám pokorně: Neužitečný služebník jsem (Lukáš 17, 10) a poshověj mi, a všechno zaplatím tobě (Matouš 10, 26).

10. Co na to asi řeknou obdivovatelé lidské moudrosti? Budou se snad smát bláznivému starci, jenž od nejvyššího oceňování sama sebe sestupuje k úplnému

zneuznávání sebe? Necht' se smějí, působí-li jim to radost: mé srdce se také bude smát, že uniklo zmatkům. V přístavu končí má pouť, již, Osude, Štěstěno, jděte!, pravil básník a já pravím: V Kristu končí má pouť, vy, prázdná božstva, již jděte! Kristus je mi vším, sedátko u jeho nohou bude mi milejší než všechny trůny světa a jeho pokora milejší než všeliká vznešenost. Zdá se mi, že jsem našel nebe pod nebem, zřetelněji vida než dosud stopy tohoto nebeského vůdce: a chci v nich kráčet a nevzdalovat se jich, abych šel nejjistější cestou k nebi. Celý můj život byl putováním a neměl jsem vlasti. Ustavičně jsem měnil místo pobytu; nikdy a nikde jsem neměl stálého domova. Však již vidím nebeskou vlast, k jejímž prahům mne dovedl můj vůdce, mé světlo, můj Kristus, jenž mne předešel, aby mi připravil místo v domě otce svého, kde je příbytků mnoho: a brzy přijde, aby mne vzal k sobě, abych i já byl tam, kde je on. Již tedy jen jednoho je mi potřebí, zapomenout na věci, které jsou za mnou, a chvátat k odplatě svrchovaného povolání božího (Filipským 3,14).

11. Díky tobě vzdávám, Pane Ježíši, původci a dokonavateli mé víry, jenž jsi mne, neopatrného pocestného, který zbloudil na nesčíslných křížovatkách cest od cíle své cesty a kterého zdržovaly nekonečné vedlejší starosti a překážky, přece tam dovedl, že stoje již na kraji nebeské vlasti, vidím, že jen ještě Jordán smrti musím překročit a brzy se octnu uprostřed krás blažené vlasti. Chválím znovu a znovu nejsvětější tvou prozřetelnost, spasiteli můj, že jsi mi nedal vlasti a domova na zemi: nýbrž zes mi ji učinil jen místem vyhnanství a bloudění, takže věru s Davidem mohu říci: Byl jsem příchozí a poutník u tebe (Žalm 39,13), a přitom nikoli s Jákobem: Nemnozí byli dnové putování mého a nedošli dnů otců mých (Genesis 47,9). Neboť jsi způsobil, že dni života mého přetrvávají dny otce mého i děda a nesčíslných spoluvyhnanců, kteří v těchto čtyřiceti letech podlehli na poušti našeho vyhnanství. Proč jsi tak učinil, víš, Pane, ty, já se ustavičně odevzdávám do rukou tvých. Poslal jsi mi též opětovně, jako Eliáš žijícímu na poušti, nějakého anděla se soustem chleba

a douškem vody, abych nezahynul hladem nebo žízní. Zachránil jsi mne též před pošetilostí, mezi lidmi příliš rozšířenou, že jakékoli podružné dobro mají za podstatné, cestu za cíl, pohyb za klid, hospodu za domov, putování za vlast: a způsobil jsi nebo ještě spíše přinutil jsi mne, abych chvátal k hoře tvé Oreb. Blahoslaveno buď jméno tvé!

12. Pakli jsem v čemkoli se podobal pošetilému pocestnému a jen o pozemský život jsem se staral, pokládaje vedlejší práce za skutečnou práci (parerga erga), hle, již ustávám, a na konci života chci být jako onen dobrý kupec, který nic jiného nehledá než perly: a když najde jednu velmi drahou, odejde, prodá všechno a koupí ji (Matouš 13, 45). Ty, Pane Ježíši, již samojediný budeš mou drahou perlou, veškerým mým dobrem, veškerým mým jedním potřebným. Tebe jediného budu hledat a kupovat, rozprodaje vše, co mám i nemám; a vše, co svět za bohatství má, za lejna budu mít, abych tebe, Kriste můj, získal (Filipským 3,8). Posledním zaměstnáním mého života bude, abych se naučil odumřít tomuto životu, budoucímu pak se narodit.

13. Pane Ježíši, zbývá-li mi ještě na zemi něco vykonat, dej, abych to vykonal, a až to bude vykonáno, abych jako blažený Simeon zapěl ona šťastná slova: Nyní propouštíš služebníka svého. Pakli však rozhodneš, abych došel dříve ke konečné metě života než ke konečnému cíli svých prací, takže bych mohl odcházeje ze života užít onoho výroku pohanského filozofa: Nic ještě nemám přichystáno kromě sebe, i tehdy budu spokojen: jen když nebudu smrtí zachvácen nepřipraven, jak se stává většině lidí — ach běda, běda! Já pak budu na věky slavit milosrdenství tvé, jenž mne před samou smrtí z jícnu smrti vytrhuješ, známými čině cesty života (Žalm 16).

14. Vy pak, křesťané, radujte se, že i vy jste stejně zachraňováni! A slyšíce ještě dosud zaznívající slova vůdce: Pojd'te ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, a já vám odpočinutí dám (Matouš 11, 28), jednomyslně odpovězte: Ejhle, přicházíme. Shlédni k nám, přijmi nás, dej nám odpočinutí! Přispěj pracu-

jícím, polehči obtíženým, občerstvi unavené! Odved' nás od srázů světa k jeho základu, aby nenašel nepřítel, odkud by nás srazil, kdežto tvá milost aby nás mohla pozvednout, kdyby se líbilo tvé dobrotě. Jinak chceme raději povrženi být u tebe v domě tvém — jen když u tebe v domě tvém — než bydlet v palácích hříšníků. Nám, Pane, je třeba v našich ustavičných labyrintech ustavičného vůdce, v ustavičném hladu a žízni ustavičného živitele. A poněvadž, jak již poznáváme, marně jich očekáváme od světa, třebas je slibuje, neboť nemůže přece dát, čeho sám nemá, hle, již jen k tobě jedinému vzhlížíme, poslední naše naděje! Mezi lidmi není nikoho, kdo by sám nebloudil, neumdléval a nehladověl: Ty tedy, věčná pravdo, přispívej ku pomoci všem! Ty, věčná ctnosti, podpírej klesající! Ty, věčný prameni dobra, nasycuj nás dobrem! A poněvadž mně, poslednímu ze svých sluhů, již ku pomoci přispíváš, již mě podpíráš a nasycuješ, já sám v tobě a jméno tvé budu slavít na věky.

15. A poněvadž toto mé vyznání před tváří boží o mém konečném návratu k jednomu potřebnému je jakoby mým posledním porízením neboli závětí (Izaiáš 38,1), nuže, dome můj, vy, synové a dcery a vnuci moji, slyšte hlas svého otce, který vás vede k otci otců, dříve než k otcům svým vzat. Dědictví jiného vám nezanechávám mimo to jedno potřebné, abyste se Boha báli a příkázání jeho ostříhali, nebo na tom všechno člověku záleží (Kazatel 12, 13). Budete-li tak činit, bude Hospodin dědictví vaše (Deuteronomium 18, 2), pavéza vaše a odplata velmi veliká (Genesis 15).

16. A totéž pravím vám, svým bratřím a pozůstalým, synům rozptýlené církve: Milujte Pána a služte mu s celým srdcem, nestydíce se za kříž jeho, který jste dosud nesli a poneseť až do konce, jste-li moudří. Doporučuji vám důtklivě dědictví Kristovo, chudobu a kříž. Neboť tudy povede cesta k věčnému bohatství a slávě, vydržíte-li, majíce Kristovu mysl až do konce (1. Korintským 2, 16; Lukáš 22, 28). Ty pak, Pane, jenž jsi kdysi řekl svému Petrovi: Ty, obrátiv se, posiluj bratří svých, řekni také nyní mně, služebníku svému: Ty, od-

vrátiv se od věcí nepotřebných k jednomu potřebnému, uť tomu i své bratry. Svými bratry nazývám všechny ty, kteří vzývají jméno Kristovo: a bratry svými nazývám všechny lidi téže krve, celé pokolení Adamovo, obývající po celém povrchu země.

17. Touž moudrost Kristovu, jedno potřebné, doporučuji i Tobě, můj lide moravský, i sousedním Čechům, Slezanům, Polákům a Uhrům, od nichž jsem byl pohostinně přijat v době vyhnanství a zakusil dobrodiní. Nechť vám dá Pán odměnou ono potřebné, to je abyste byli moudří, abyste výtěžků šťastných svých zemí dovedli užívat, nikoli zneužívat. Přepych Čechy zahubil, řekl moudrý severský král, jemuž se přepych zprotivil. Ale totéž bude nutno brzy říci i tobě, Polsko, nepřijdeš-li včas k jednomu potřebnému, totiž střídmosti. Neboť počátkem nepravostí Sodomy byla pýcha, sytost chleba a hojnost pokoje (Ezechiel 16,49).

18. Naposledy mi poskytlo pohostinství po dvanáct let hlavní město Batávie, tržiště světa: a tu jsem nabyt lepší příležitosti než kdy jindy ve svém životě pozorovat, bez kolika věcí bychom mohli být, a oddávat se úvahám o jednom potřebném; a proto jsem zatoužil mezi tisíci labyrinty dostat se z nich, a mezi nesčetnými balvany, jež nesčetní lidé každodenně válejí, balvanů svých vlastních starostí již neválet, nýbrž do čtyřhranu je upravovat a upevňovat; a mezi zástupy nenasytně hladovějících a žíznících Tantalů naučil jsem se milostí boží tak nehladověť ani nežíznit. A to mi již bude po dny mého života největším pokladem a všelikou radostí. Pamatuji se, na začátku, když jsem sem přišel, jak jsem byl se ctí uvítán od předních občanů, poněvadž se jaksi nadáli nějakého zvláštního vzdělání. Já si však přeji, abych mohl napodobit příklad svého Pána, jenž na svatbě v Káni nejlepší víno zachoval na konec: aby totiž, co na konec podám, bylo lepší než to, co se na začátku ode mne očekávalo. Doufám, že tomu bude tak, budou-li rozumní vrchní správcové hostiny, kteří by dovedli učinit správný soud o vodě vínem učiněné. A jaký soud? Apoštolův: Jestliž zisk veliký pobožnost s takovou myslí, kteráž na tom, což má, přestatí umí. Nic jsme zajisté

93/ Hugo Grotius

nepřinesli na svět, bezpochyby že také nic odnésti nemůžeme. Ale majíce oděv a pokrm, na tom přestaneme. Kteříž pak chtějí zbohatnouti, upadají v osidla pokušení a v žádosti mnohé a nerozumné, kteréž pohřžují lidi v zahynutí a v zatracení (Timoteovi 6, 64). A to je asi právě to, co Písmo vypisuje o Babylónu, stejně o onom mystickém, rozptýleném po celém světě, jako o tom starém, ležícím v Chaldeji, který nesmírně oplýval věcmi zbytečnými a hrdě se zabýval tím, že je sháněl, kupoval a prodával po celém světě (viz Zjevení 18, 11—20).

Neboť zajisté kdykoli se nějaký člověk, nebo nějaká společnost lidí, nebo obec a kraj oddá příliš věcem pozemským a zpíjí se láskou k nim, snadno zapomíná na lepší dobra nebeská a věčná a na samý pramen všeho dobra, na Boha, a tak se pohřžuje do záhuby a zkázy. Víno, pije-li se s mírou, je skoro životem člověka, řekl moudrý Žid, a přece pije-li se nemírně, je jedem a smrtí a více lidí se v něm utopí než ve vodě (Sirach 31).

19. Pane Ježíši Kriste, jediný učiteli moudrosti a věčný zakladateli pravidla o jednom potřebném, dvou věcí žádám od tebe, neoslýchej mne, prve než zemru (Přísluví 30,7). Nechť se nevzdaluje již ode mne, čeho je potřebí k dobrému životu a k blažené smrti. A vše, co k tomu nesměruje a není k onomu cíli potřebné, to nechť se již ke mně nepřibližuje a nepřekáží mi.

20. Ale i za to tě prosím, dej, abych to jiným mohl jasně ukázat, jak pošetile jednají ti, kdo se zcela oddávají věcem nepotřebným, zanedbávajíce věci potřebné. Kdežto ty všechny žíznivé zveš k vodám živým, oni sobě kopají cisterny dřevé, které nedrží vody (Izaiáš 55, 1 a Jeremiáš 2, 13). Ba kdežto ty nabízíš víno a mléko zdarma, bez stříbra a peněz, oni vynakládají zlato a stříbro na věci, které nenasycují (Izaiáš 55,2), nýbrž přivádějí spíše nemoc, smrt, záhubu, peklo a věčné zatracení. Slituj se nade všemi, slitovniče všech, pro dobrotu svou! Amen.

(UNUM NECESSARIUM, 1668)

Neboť protože celý náš život pod sluncem je školou boží, ve které se (třebas by někdo žil tisíc let) vždy vyskytne, čemu bychom se učili, je drahou lidské moudrosti nevědět, učit se, prospívat. Proto správně dí onen moudrý Filón: Konce vědění není lidem dopřáno. Nikdo totiž není dokonalý v žádné vědomosti: dokonalosti a vrcholy má opravdu jen jediný, totiž Bůh. My žijeme mezi začátky a koncem, učíce se a vyučujícíe buď více, anebo lépe. (. . .)

Prospívat však — co je to jiného než překonávat nevědomost, omyly a chyby? A proč bychom se styděli uznávat to na sobě a že to na nás uznávají jiní? Spíše

94/ Poutník s průvodcem (*Lux e tenebris*, 1665)

třeba vzdávat díky Bohu a v jeho světle se veselit, kolkrátkoli je dopřáno nějakou tmou překonat. (. . .)

Kdybych měl teď znovu skládat tato díla, udělal bych mnohé věci jinak; ale ani čas, ani mysl nepřipouští, aby se stařec vracel ke kolébce. (. . .)

Pravá metoda zasluhuje uznání. Je-li moje taková, je dobře; ale zda je taková? Oni mínili, já až dosud pochybuji.

(*VENTILABRUM SAPIENTIAE*, 1657)